

การทำข่าวสืบสวนสอบสวนในยุคดิจิทัล¹

Investigative News Reporting in Digital Era

สุนันตา แยมทัพ² และ อรัญญา ศิริพล³
Sunanta Yamthap and Aranya Siriphon
Corresponding author, E-mail: sunannute@gmail.com

Received : July 4, 2021
Revised : March 21, 2021
Accepted : April 5, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้ศึกษาการทำข่าวสืบสวนสอบสวนในยุคดิจิทัล เป็นงานวิจัยเชิงเอกสารนำข้อมูลมาประมวลวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามสำคัญที่ว่า 1) ในยุคเทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลที่มีทั้ง “โอกาส” และ “ความท้าทาย” การทำข่าวสืบสวนสอบสวนของนักข่าวและองค์กรสื่อแตกต่างไปจากบริบทก่อนหน้าอย่างไร และ 2) วิธีการทำข่าวสืบสวนสอบสวนในยุคดิจิทัลควรเป็นอย่างไร บทความนี้เสนอว่าการทำข่าวสืบสวนสอบสวนยุคสื่อออนไลน์กับยุคสื่อดิจิทัลปัจจุบันมีหลักการพื้นฐานร่วมกัน คือ 1) ความเป็นมืออาชีพและธำรงรักษาจุดยืนความเป็น “สุนัขเฝ้าบ้าน” ของวิชาชีพให้แก่สังคม และ 2) มีกระบวนการทำงานที่เป็นพื้นฐานร่วมอย่างน้อย 3 กระบวนการหลัก คือ กระบวนการค้นหาประเด็นข่าว การวางแผนลงมือทำงาน และกระบวนการเขียนข่าว ซึ่งสามารถปรับใช้ได้เป็นอย่างดี แต่ในยุคสื่อดิจิทัล นักข่าวและองค์กรข่าวสามารถฉวยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ ข้อมูลสารสนเทศและความก้าวหน้าของโปรแกรมคอมพิวเตอร์ให้เป็นโอกาสใหม่ ปรับตัวให้เท่าทัน งานในลักษณะ “วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล” (Data Journalism) เพื่อช่วยรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์รายงานข่าวและใช้สร้างการปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสารได้อย่างเข้มข้น ทั้งนี้ เพื่อสร้างความเป็นมืออาชีพและสามารถทำงานตอบพันธกิจสำคัญให้แก่สังคมได้อย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ข่าวสืบสวนสอบสวน, วารสารศาสตร์ดิจิทัล, สุนัขเฝ้าบ้าน, ความเป็นมืออาชีพ

Abstract

This article is a study of Investigative news reporting in digital era. It applies a document research to explore relevant academic and news writing manuals in order that the synthesized and analyzed information could answer the following objectives: 1) how today journalists and media organizations face opportunity and challenge in investigative news reporting differently from the previous contexts, and 2) what are the main characteristics of investigative news reporting in digital era. The article finds that the common characteristics of the Investigative news reporting share in both analog era and digital era are, the principle of professional journalism, and the roles of being “watchdog” to publicly serve the democratic society. As well as the three main practices in news reporting i.e., finding a story; making a plan; and reporting a story.. However, journalists and media organizations in digital era could intensively

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “งานข่าวในยุคดิจิทัล: นักข่าวและการทำข่าวในศตวรรษที่ 21” (Digital Journalism: Journalists and News Making Process in 21st century) ได้รับทุนวิจัยจากงบประมาณเงินรายได้ปี 2561 ของคณะกรรมการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ อาจารย์ประจำคณะการสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

³ รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

use the new technology, information systems, and advancement of computer software programs, i.e., data Journalism to help improve their coverage more effectively and professionally.

Keywords: Investigative News, Digital Journalism, Watchdog Professionalism

บทนำ

ปัจจุบัน เทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลปัจจุบันได้เปลี่ยน “ภูมิทัศน์สื่อ” อย่างสำคัญหลายด้าน ไม่ว่าจะ การเปิดให้การผลิตเนื้อหาจากหลากหลายแหล่งที่ไม่จำเป็นต้องรวมศูนย์จากองค์กรสื่อมวลชนเพียงฝ่ายเดียว หรือการเปลี่ยนผ่านทางอุตสาหกรรมสื่อ การหลอมรวมสื่อ แรกกดดันธุรกิจ (วาทีณี, 2556: 33-43; ฌ็องรัฐชดา, 2560:63-71; Deuze, 2007:139-152) บริบทเหล่านี้ทำให้เกิดคำถามท้าทายของสื่อและความเป็นมืออาชีพของนักข่าวที่วารสารศาสตร์ที่ดีในปัจจุบันควรเป็นอย่างไร เรายังมีนักข่าวคุณภาพมืออาชีพอยู่หรือไม่ อะไรคือคุณภาพในการทำข่าวแบบมืออาชีพยุคดิจิทัล ชีวิตนักข่าวถูกเรียกร่องมากขึ้นจากองค์กรธุรกิจสื่อที่ต้องปรับตัว ขณะที่สังคมก็เรียกร่องความรับผิดชอบและทักษะความเป็นมืออาชีพในการนำเสนอข่าวที่ดี มีจุดยืนเป็น “สุนัขเฝ้าบ้าน” (Watchdog) เป็นปากเสียงให้ความเป็นธรรม ดีแต่ข้อเท็จจริงที่ถูกซ่อนเร้นให้แก่สาธารณชนรับทราบ (อรวรรณ, 2562)

การทำข่าวสืบสวนสอบสวน (Investigative News) คือ รูปแบบหนึ่งของการทำข่าววารสารศาสตร์ (Journalism) ที่ตอบสนองต่อความต้องการของสาธารณะ สะท้อน “ความเป็นมืออาชีพ” (Professionalism) ของนักข่าวและสื่อมวลชนในการแสดงบทบาทการเป็น “ผู้เฝ้าระวัง” (Watchdog) ให้แก่สังคมที่ต้องการประชาธิปไตย ทำหน้าที่ช่วยตรวจสอบการทำงานขององค์กรเอกชน รัฐหรือผู้มีอำนาจไม่ให้ใช้อำนาจในทางมิชอบเลือกปฏิบัติ และสร้างผลประโยชน์ส่วนตน การมีนักข่าวที่มี “ความเป็นมืออาชีพ” ทำงานบนฐานการค้นหาข้อเท็จจริงและข้อมูลที่ผ่านกระบวนการตรวจสอบอย่างดีจะช่วยสร้างสังคมและให้ความรู้แก่พลเมืองในสังคมนั้น ๆ ให้สามารถตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ ได้อย่างมีเหตุผล เสริมสร้างความเข้มแข็งให้ผู้คนและประชาธิปไตยได้อย่างดี (Kelly, 2015 : 22-37)

บทความนี้ ให้ความสนใจกับกระบวนการทำข่าวสืบสวนสอบสวนในยุคดิจิทัลที่บริบทการสื่อสารยุคดิจิทัลเปิดให้มีทั้ง “โอกาส” และ “ความท้าทาย” แก่นักข่าวและองค์กรสื่อในการสร้างความเป็นมืออาชีพและธำรงรักษาจุดยืนความเป็นสุนัขเฝ้าบ้านของตนไว้ได้ บทความนี้ใช้วิธีการศึกษาเชิงเอกสาร

(Document research) รวบรวมและประมวลสังเคราะห์ข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง เช่น คู่มือการทำข่าวสืบสวนสอบสวนขององค์กร Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS), Media Programme Asia (Nakakat (ed.), 2010) ที่ใช้สำหรับฝึกอบรมนักข่าวทั้งในเอเชีย แอฟริกาให้มีทักษะการทำข่าว สนับสนุนการเฝ้าระวังและสร้างความเข้มแข็งให้แก่สื่อมวลชน นอกจากนี้ ยังใช้เอกสารคู่มือการทำข่าวจากประสบการณ์ของอดีตนักข่าวสืบสวนสอบสวน (เช่น Drew Sullivan (2013)) และเอกสารจากกลุ่มนักวิชาการและนักข่าวร่วมสมัย (เช่น Hunter et al, 2010) เป็นต้น

จากการศึกษา บทความนี้พบว่า การทำข่าวสืบสวนสอบสวนในยุคสื่อแอนะล็อกดั้งเดิมกับยุคสื่อดิจิทัลปัจจุบันยังมีพื้นฐานร่วมกันใน 2 ประเด็น ประเด็นแรก คือ มีหลักการพื้นฐานร่วมกันเรื่องการทำข่าวสืบสวนสอบสวนต้องแสดงความเป็นมืออาชีพและธำรงรักษาจุดยืนความเป็น “สุนัขเฝ้าบ้าน” ของวิชาชีพให้แก่สังคม ประเด็นที่สอง คือ กระบวนการทำงานมีพื้นฐานร่วมกันอย่างน้อย 3 กระบวนการหลัก คือ กระบวนการค้นหาประเด็นข่าว การวางแผนลงมือทำงาน และกระบวนการเขียนข่าว ซึ่งสามารถปรับใช้ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม ในยุคสื่อดิจิทัลที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ ข้อมูลสารสนเทศและความก้าวหน้าของโปรแกรมคอมพิวเตอร์จำนวนมาก นักข่าวและองค์กรข่าวสามารถฉวยใช้เครื่องมือดิจิทัลเหล่านี้ให้เป็น “โอกาส” ใหม่ ทำงานในลักษณะ “วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล” (Data Journalism) ในการช่วยรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์รายงานข่าวและใช้สร้างการปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสาร ใช้แหล่งข้อมูลดิจิทัล แหล่งข้อมูลมวลชนแบบ Crowdsourcing โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการจัดทำฐานข้อมูล การค้นคว้าวิจัยเชิงข้อมูลด้วยวิธีการวิจัยแบบเหมืองข้อมูล (Data-mining) วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวและประเด็นที่เกิดขึ้นในสื่อโซเชียลมีเดีย ซึ่งจะช่วยเสริมให้นักข่าว/องค์กรข่าวทำงานได้คล่องตัวมีประสิทธิภาพและสามารถสร้างความน่าเชื่อถือในการใช้ข้อมูลได้อย่างดี (Trilling, et al, 2016: 38-60) และสามารถทำงานตอบพันธกิจสำคัญให้แก่สังคมได้อย่างต่อเนื่อง

นิยามและคุณลักษณะของข่าวสืบสวนสอบสวนยุคดิจิทัล

ในวงการข่าวเมืองไทยมักเรียก “ข่าวสืบสวนสอบสวน” (Investigative News and reporting) แบบสั้น ๆ ว่า “ข่าวซีพี” ย่อมาจาก Investigative News หรืออีกคำที่ใช้บ่อยครั้ง คือ “ข่าวเจาะ” (หลังจากนี้ขอเรียกคำว่า ข่าวสืบสวนสอบสวน ว่า ข่าวเจาะ) ด้วยเพราะคุณลักษณะของการทำข่าวประเภทนี้ คือ การทำข่าวเชิงรุก (Proactive) ที่นักข่าว

ต้องขุดคุ้ยเจาะลึกประเด็นหรือเรื่องราวเหตุการณ์ที่สงสัย และยังไม่มีความชัดเจนข้อมูลข้อเท็จจริงที่ชัดเจนให้สามารถเปิดเผยต่อสาธารณชน

ข่าวสืบสวนสอบสวนยุคดิจิทัลกับยุคดั้งเดิมไม่ได้มีความแตกต่างกันในแง่หลักการแต่อย่างใด เพราะสังคมต้องการสื่อที่ช่วยขุดคุ้ยเปิดโปงค้นหาเรื่องราวเหตุการณ์ที่น่าสงสัยมีเงื่อนงำให้นำมาเปิดเผยต่อสาธารณชน เช่น เรื่องการคอร์รัปชัน ทบทวนตรวจสอบนโยบายของรัฐบาล หรือกรณีกลุ่มบริษัทเอกชนที่สร้างความเคลือบแคลงสงสัยในการทำงานเพื่อผู้บริโภค หรือการทำเรื่องที่กระตุ้นให้ผู้รับสารเอาใจใส่ต่อประเด็นร้อนทางสังคม การเมืองและวัฒนธรรมในกระแสนั้น ๆ นักข่าวหรือทีมข่าวอาจจะใช้เวลาเป็นเดือนหรือปีในการวิจัยสืบเสาะเจาะข่าวนั้น ๆ ที่ต้องผ่านกระบวนการรวบรวมข้อมูล ผ่านความสงสัยใคร่รู้ของตัวเอง (เป็นส่วนใหญ่) ริเริ่มจากตนเองและคาดหวังว่าจะนำเสนอเนื้อหาต่อสาธารณะที่ถูกปิดกั้นหรือไม่ได้รับรู้มาก่อน ไม่ว่าจะไม่ได้รับรู้ด้วยความตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม

ทั้ง ๆ ที่การทำข่าวประเภทนี้ใช้เวลามาก ต้นทุนก็สูง และยังมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยของนักข่าวและองค์กรสื่อด้วย แต่สังคม องค์กรสื่อและตัวนักข่าวยังจำเป็นต้องมี/และทำข่าวประเภทนี้ บางประเทศ เชื่อว่าการผลิตข่าวประเภทนี้เป็นมรดกตกทอดจากวัฒนธรรมตะวันตกและอาจไม่เหมาะกับประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งประเด็นนี้ไม่จริงเสมอไป เพราะพันธกิจสำคัญขององค์กรสื่อและหน้าที่ของนักข่าวคือ การเป็น “ผู้เฝ้าระวัง” ให้แก่สังคม เป็นความรับผิดชอบของสื่อที่สร้างความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ช่วยสร้างระบบประชาธิปไตยที่มีคุณภาพ ไม่ปล่อยให้ผู้มีอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมอยู่เหนือประชาชนและ/หรือแสวงหาผลประโยชน์ให้แก่ตนเอง

ในแง่สาธารณะ (Public) งานข่าวเจาะถือเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับสาธารณะ เพราะผู้อ่านรักที่จะอ่านเรื่องราวที่ให้คุณค่าที่เขาไม่สามารถหาได้จากที่อื่น ๆ เขาสามารถมั่นใจและให้พลังในการใช้ชีวิตได้ โดยเฉพาะในโลกสื่อดิจิทัลที่ข่าวมีแต่สภาวะ “กระบวนการทำซ้ำไปมา” บนหน้าเว็บและสื่อออนไลน์ (Trilling, et al, 2016: 38-60) ดังนั้นการทำข่าวเจาะจึงไม่ใช่เพียงการทำผลิตภัณฑ์ชิ้นหนึ่งขึ้นมาเท่านั้น แต่ยังมีหมายถึงความรับผิดชอบต่อสังคมที่จะทำให้ชีวิตผู้คนในสังคมเข้มแข็งและดีงามขึ้น มีความเป็นธรรม

และตระหนักในคุณค่าของคนทุกกลุ่ม ขณะที่ในแง่องค์กรสื่อ งานข่าวเจาะไม่ใช่สิ่งที่ยากลำบากหรือต้นทุนสูงอย่างที่ทักทักกันเสมอไป เพราะอันที่จริงแล้ว แม้องค์กรสื่อลงทุนไปมาก แต่หากจัดการการเจาะข่าวอย่างเหมาะสม ก็สามารถใช้ข่าวเจาะเหล่านี้เพิ่ม “มูลค่า” (Volume) และ “คุณค่า” (Value) สร้างภาพลักษณ์ให้แก่องค์กรให้สามารถสร้างรายได้ไปพร้อมกับการเป็นสถาบันที่เสริมความเข้มแข็งให้แก่สังคม ดังตัวอย่าง The Weekly Canard Enchaîné ของประเทศฝรั่งเศส และThe Economist Group ของสหราชอาณาจักร เป็นต้น มากไปกว่านั้น องค์กรสื่อยังได้รับความไว้วางใจและเจตคติที่ดีในชุมชนกลุ่มผู้อ่านเพิ่มการเข้าถึงข้อมูลและนำมาซึ่งผลประโยชน์สู่บริษัทสื่อ สามารถเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาดสื่อได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Hunter and et al, 2010 : 8-10; Sullivan, 2013 : 11)

สำหรับตัวนักข่าวเองจะพบว่า ยิ่งเมื่อทำในสิ่งที่ถูกต้องก็จะยิ่งขยายพรมแดนหม่อมมิตรมากกว่าศัตรู ทำให้สามารถพัฒนาทักษะและสร้างเครือข่ายการทำงานที่แข็งแกร่งขึ้นทั้งในและนอกวิชาชีพสื่อด้วย ทักษะการทำข่าวเจาะที่ได้รับจะมีคุณค่ามากขึ้น ไม่ว่า นักข่าวยังทำงานในวิชาชีพสื่ออยู่หรือไม่ก็ตาม จะไม่มีโอกาสตกงาน เพราะว่า เมื่อนักข่าวมีพื้นฐานทักษะการทำข่าวเจาะ สามารถทำงานข่าวมีคุณภาพก็สามารถทำงานในองค์กรอื่น ๆ ได้เช่นกัน ที่สำคัญ คือความสามารถเปลี่ยนแปลงตัวเองได้เมื่อมีประสบการณ์มากขึ้น จะทำให้เราค้นพบว่า เราเริ่มเข้มแข็งขึ้น รู้จักตัวเองมากขึ้นว่ามีความสามารถในการค้นหาความจริงได้ด้วยตัวเอง แทนที่จะคอยรอให้คนอื่นหยิบยื่นให้ เรียนรู้ที่จะจัดการกับความกลัวขณะที่สดับรับฟังคำตอบต่อประเด็นที่ตนสงสัยและเริ่มเข้าใจโลกจากมุมมองใหม่ ๆ และลึกซึ้ง (Hunter and et al, 2010:10)

ความแตกต่างระหว่างการทำข่าวทั่วไปกับการทำข่าวเจาะ

การทำข่าวเจาะแตกต่างไปจากการทำข่าวปกติทั่วไปที่นักข่าวพึ่งพาข้อมูลจากแหล่งข่าวต่าง ๆ ตามกระแส โดยปราศจากความสงสัยเคลือบแคลงต่อสิ่งที่ผู้ให้ข้อมูลพยายามโน้มน้าวให้เป็นข่าว Hunter และคณะ (2010: 9) ได้จำแนกความแตกต่างระหว่างการทำข่าวทั่วไปกับการทำข่าวแบบสืบสวนสอบสวน ในประเด็น การค้นคว้าข้อมูล แหล่งข้อมูล แหล่งข่าว และผลลัพธ์ไว้ดังตารางที่ 1 นี้

ตารางที่ 1 แสดงความแตกต่างระหว่างการทำข่าวทั่วไปกับการทำข่าวแบบสืบสวนสอบสวน

| การทำข่าวทั่วไป | การทำข่าวแบบสืบสวนสอบสวน |
|---|---|
| การสืบค้นข้อมูล (Research) | |
| <ul style="list-style-type: none"> • ข้อมูลที่ได้รับและรายงานเกิดขึ้นในจังหวะเวลาเฉพาะ (เช่น รายงาน รายจำสัปดาห์ หรือ รายเดือน) • การค้นคว้าวิจัยทำเสร็จอย่างรวดเร็ว อาจจะไม่มีการสืบค้นต่อเมื่อเรื่องที่น่าเสนอได้ตีพิมพ์ไปแล้วเรียบร้อยแล้ว • ข่าวที่น่าเสนอยังอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลจำเป็นเบื้องต้น และถูกทำให้น่าเสนอแบบสั้น ๆ • การระบุชื่อแหล่งข่าว แหล่งข้อมูลความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวสามารถใช้แทนหลักฐานเอกสารประกอบอ้างอิงข่าวได้ | <ul style="list-style-type: none"> • ข้อมูลข้อเท็จจริงที่รวบรวมทำข่าวไม่สามารถตีพิมพ์ได้จนกว่าจะแน่ใจเรื่องความสอดคล้องและความถูกต้องสมบูรณ์ • ทำการค้นคว้าวิจัยอย่างต่อเนื่องจนกว่าเรื่องราวจะได้รับการยืนยัน และอาจจะค้นคว้าวิจัยต่อเนื่องภายหลังข่าวได้รับตีพิมพ์ด้วย • ข่าวที่น่าเสนอยังอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลที่ได้รับและตรวจสอบมาแล้ว และสามารถนำเสนอแบบยาวมากได้ • การรายงานข่าวอาจจะต้องใช้เอกสารประกอบเชิงประจักษ์เพื่อสนับสนุนหรือดเว้นการระบุชื่อแหล่งข่าว แหล่งข้อมูล |
| ความสัมพันธ์กับแหล่งข้อมูล (Source relations) | |
| <ul style="list-style-type: none"> • มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับแหล่งข่าวเป็นพื้นฐาน จนบ่อยครั้งนักข่าวอาจไม่ได้ตรวจสอบข้อมูลที่ได้ • แหล่งข่าวราชการให้ข้อมูลแก่นักข่าวอย่างอิสระเพื่อประชาสัมพันธ์ตัวเองและเป้าหมายของหน่วยงาน • นักข่าวยอมรับข่าวที่เขียนโดยหน่วยงานราชการ หรือการเขียนแบบเป็นทางการ แม้ว่านักข่าวจะรู้สึกได้ว่า ข้อมูลที่ได้รับนั้นขัดแย้งหรือมีประเด็นขัดแย้งกับแหล่งข่าวอื่นที่ได้มา • นักข่าวไม่ค่อยตัดทอนข้อมูลทั้งหมดที่ได้มาจากแหล่งข่าว แหล่งข้อมูลมักจะต้องมีการระบุเสมอ | <ul style="list-style-type: none"> • พื้นฐานสายสัมพันธ์ที่ดีกับแหล่งข่าวอาจไม่จำเป็น ไม่ว่าแหล่งข่าวที่รู้จักหรือไม่รู้จักมาก่อนอาจจะให้ข้อมูลผิดก็ได้ ดังนั้น จึงต้องมีการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาทุกครั้ง • ข้อมูลจากแหล่งราชการจะได้รับการปกปิด เพราะการเปิดเผยแหล่งข่าวอาจกระทบต่อตำแหน่งหน้าที่ของแหล่งข่าวและองค์กร • นักข่าวอาจจะทำทนายหรือปฏิเสธเอกสารข่าวที่เขียนโดยหน่วยงานราชการ เพราะเรื่องราวเขียนบนพื้นฐานข้อมูลจากแหล่งข้อมูลอิสระ • นักข่าวมักต้องเลือกตัดทอนข้อมูลเพราะมีข้อมูลเข้ามา มาก • บ่อยครั้งที่จะไม่สามารถเปิดเผยแหล่งข่าวได้ ด้วยเหตุผลเรื่องความปลอดภัย |
| ผลลัพธ์ (Outcomes) | |
| <ul style="list-style-type: none"> • การรายงานข่าวถูกมองว่าเป็นการสะท้อนโลกที่ได้รับการยอมรับตามที่เป็น นักข่าวไม่สามารถคาดหวังผลใดๆ ที่นอกเหนือไปจากการให้ข้อมูลต่อสาธารณะ • รายงานข่าวไม่ต้องการการมีส่วนร่วมจากนักข่าวมากนัก • นักข่าวพยายามเป็นกลาง ปราศจากอคติหรือพิพาทจากกลุ่มต่างๆ ในเรื่องที่เขียน • โครงสร้างการรายงานข่าวเชิงโน้มน้าวไม่มีความสำคัญมากนัก เรื่องที่เขียนไม่มีจุดจบ เพราะข่าวดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง • ความผิดพลาดบกพร่องอาจผูกมัดตัวนักข่าว แต่บ่อยครั้งมักจะไม่ค่อยมีความสำคัญมากนัก | <ul style="list-style-type: none"> • นักข่าวปฏิเสธที่จะยอมรับโลกตามที่ปรากฏ เรื่องราวที่เสนอจึงมุ่งเปิดโปงปัญหาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก้ไข • หากปราศจากการมีส่วนร่วมจากนักข่าว เรื่องราวที่รายงานจะไม่เกิดความสมบูรณ์ • นักข่าวแสวงหาความยุติธรรมและรอบคอบระมัดระวังต่อข้อเท็จจริงที่เขียน และนักข่าวอาจเสนอดุลพินิจของตนในการนำเสนอเรื่องนั้น ๆ • โครงสร้างการรายงานข่าวเชิงโน้มน้าวคือหลักสำคัญและนำไปสู่ข้อสรุปที่ได้รับโดยนักข่าว แหล่งข่าว ข้อมูล • ความผิดพลาด บกพร่องใดจะเปิดเผยตัวนักข่าวที่อาจถูกลงโทษและสามารถทำลายชื่อเสียงของนักข่าวและองค์กรสื่อได้ |

จากตารางที่ 1 ข้างต้น จะพบว่าการทำข่าวสืบสวน สอบสวนไม่ว่าในยุคดั้งเดิมหรือยุคดิจิทัลต่างต้องการนักข่าวที่ซุกดึกลงไปสู่อะไรหรือหัวข้อที่เป็นที่สนใจของสาธารณชน (Public interest) แสดงให้เห็นผลประโยชน์ต่าง ๆ ที่ชุมชนหรือคนในสังคมกำลังจะสูญเสียหากไม่ได้รับรู้ข้อมูลเหล่านี้ หรือควรได้รับประโยชน์มากกว่าที่เป็นอยู่หากรับทราบข้อมูลที่ถูกต้องจากองค์กรที่กำลังแสวงหาประโยชน์เข้าตนเอง เช่น ชุมชนเกษตรกรผู้ปลูกพืชทำกิจกรรมการเกษตรจะได้รับผลประโยชน์มากขึ้น หากรู้ข้อมูลค่าทางการตลาดไม่ถูกหักส่วนเกินมากเกินไปจนจากรัฐรับซื้อผลผลิตการเกษตร ซึ่งแน่นอนว่ารัฐรับซื้อผลผลิตการเกษตรเหล่านี้ไม่ต้องการให้เปิดเผยข้อมูลดังกล่าว เพราะจะทำให้บริษัทสูญเสียผลประโยชน์ของตน เป็นต้น บางเรื่องก็หมายถึงรวมถึง ความสนใจสาธารณชนกับความสนใจในผลประโยชน์ของชาติ (National interest) ซึ่งถูกใช้บ่อยครั้งโดยรัฐบาลที่มองว่ามีการกระทำบางประเภทผิดกฎหมาย อันตรายหรือไร้จริยธรรมในมุมมองของรัฐ ขณะที่สาธารณชนมองประเด็นเรื่องความเป็นธรรม (Fairness) ความเป็นมนุษย์ (Humanity) ซึ่งอาจทำให้นักข่าวเองจะต้องระมัดระวังในการทำข่าว/ตีความและวางจุดยืนของตนในประเด็นสำคัญ ๆ เหล่านี้ด้วย

กระบวนการทำข่าวเจาะในยุคดิจิทัล

ลักษณะการทำข่าวเจาะในยุคดิจิทัลหรือยุคก่อนหน้านี้นี้ไม่แตกต่างกันในแง่ที่ว่า การทำข่าวเจาะไม่ใช่การรายงานสิ่งที่เกิดขึ้นทันทีทันใด แต่เป็นการค่อย ๆ พัฒนาประเด็นผ่านขั้นตอนต่างๆ อย่างระมัดระวังและรัดกุม ดังนั้น หากพิจารณาในแง่กระบวนการทำข่าวแล้ว ไม่ว่าจะ การทำข่าวเจาะในยุคดิจิทัลหรือยุคดั้งเดิมจะมีลักษณะร่วมอย่างน้อย 3 กระบวนการ คือ 1) การค้นหาประเด็นข่าว (Finding a story) 2) วางแผนลงมือทำงาน (Making a plan) และ 3) กระบวนการเขียนข่าว (News reporting) ขณะที่รายละเอียดแต่ละกระบวนการ ในยุคปัจจุบันนักข่าวสามารถเลือกใช้เครื่องมือ เทคโนโลยีใหม่ ๆ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และเทคนิคที่เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น

1. กระบวนการค้นหาเรื่องที่จะเขียนเป็นข่าว (ประเด็นข่าว)

นักข่าวมักถูกถามอยู่เสมอว่า เลือกเรื่องที่จะทำข่าวเจาะอย่างไรและบ่อยครั้งที่นักข่าวพบกับความยุ่งยากในการคิดประเด็นข่าว แต่ในความเป็นจริงแล้ว การทำข่าวเจาะสามารถเกิดได้กับทุกเรื่อง เพราะวัตถุตั้งอยู่ทุกหนแห่ง ปัญหาของนักข่าว คือมองเห็นแง่มุมที่เป็นประเด็นนั้นหรือไม่

นักข่าวเจาะบางคน สามารถทำข่าวเจาะได้ เพราะว่าเอาใจใส่ต่อสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นแวดล้อมตัวเองและไม่ปล่อยให้ “ความคุ้นชิน” (Take it for granted) ทำให้เกิดการเพิกเฉยปล่อยผ่านไปโดยไม่ตั้งคำถาม ตัวอย่างจาก Chris de Stoop นักข่าวชาวเบลเยียมเริ่มทำข่าวเจาะจากเรื่องเล็ก ๆ ในชีวิตประจำวันที่เขาสังเกตเห็นระหว่างทางจากที่ทำงาน-กลับบ้าน เขาพบว่า มีผู้หญิงส่งสายตาเชิญชวนชาวต่างชาติบ่อยครั้ง ทำให้เกิดความสงสัยและติดตามประเด็น จนกระทั่งสืบค้นพบ “เส้นทางการทำงาน” ของกลุ่มหญิงค้าบริการจนเขียนเป็นข่าวเจาะตีแผ่ออกมา โดยส่วนใหญ่ข่าวเจาะจำนวน 1 ใน 3 มักเกิดจากการได้รับฟังเสียงบ่นจากคนทั่วไปในร้านค้า ตลาด โรงพยาบาล ร้านอินเทอร์เน็ต งานปาร์ตี้รื่นเริงที่นักข่าวได้ยินได้ฟังแล้วเกิดความสงสัยใคร่รู้ (Hunter and et al, 2010: 11)

ในแง่นี้ เรื่องราวที่นักข่าวจะทำงานข่าวเจาะได้นั้น ส่วนใหญ่จึงมักเกิดขึ้นจากความคิดสงสัยหรือมีคำถามต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและรวมถึงการได้รับแรงบันดาลใจจากบางเรื่องที่น่าสนใจในข่าว หรืออาจมาจากประสบการณ์ส่วนตัว จากบทสนทนาหรือจากโอกาสที่บางคน/บางกลุ่มกล่าวถึง เช่น คดี Watergate ก็เกิดจากข้อมูลของคณินรนามที่นักข่าวสืบค้นเพิ่มเติมจนในที่สุด ส่งผลให้ประธานาธิบดีนิกสันต้องลาออกจากตำแหน่ง แต่โดยทั่วไปแล้ว การรับโทรศัพท์จากบุคคลนรนาม หรือเอกสารลับสุดยอดการคอร์รัปชันทางการเมืองอาจจะหาได้ยากและจำเป็นต้องตรวจสอบอย่างละเอียดถี่ถ้วน คดี Watergate มักถูกอ้างอิงบ่อยครั้งเพราะไม่เพียงเป็นที่รู้จักเท่านั้น แต่เพราะว่าเป็นผลงานที่นักข่าวเกาะติดตั้งใจทำและมีแรงบันดาลใจของนักข่าวเข้าไปเกี่ยวข้องจนกลายเป็นคดีที่ถูกพูดถึงมากที่สุด (Nazakat, (ed), 2010 : 14-15)

Hunter และคณะ (Hunter and et al, 2010: 11) เสนอว่า โดยหลักการในการเลือกเรื่องที่จะทำเป็นข่าวเจาะควรเป็นเรื่องที่นักข่าวมีความมุ่งมั่นเป็นพิเศษหรือมีใจรัก (Passion) ซึ่งจำนวนไม่น้อยมักเป็นประเด็นที่มีผลกระทบสูงต่อสาธารณะ ที่จะส่งผลให้นักข่าวเจาะรู้สึกมุ่งมั่นในการสืบค้นหาคำตอบ หากนักข่าวขาด ส่งผลให้มีแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง นักข่าวก็จะไม่มีพลังลงทุน ลงแรง เวลา ภายใจในการฝ่าความยากลำบากแสวงหาข้อมูลข้อเท็จจริงมาเขียนเปิดเผยต่อสาธารณชนได้

ในการค้นหาเรื่องราวที่จะเขียนข่าวเจาะ นักข่าวจำเป็นต้องเปิดหูเปิดตา ฝึกรับรู้เหตุการณรอบตัวในชีวิตประจำวันอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะแบบออฟไลน์หรือออนไลน์ เช่น สังเกตว่าทำไมถนนถูกสั่งปิดวันนี้ ทำไมจึงมีคิวต่อแถวยาว

ที่หน้าสำนักงานตรวจคนเข้าเมือง หรือสังเกตกิจกรรมรายท
ของเจ้าหน้าที่รัฐ พยาบาลหรือหมอ ในคลินิกที่ไปรักษา
หรืออ่านหน้าเพจแล้วรู้สึกว่ามีบางอย่างผิดปกติ เป็นต้น สิ่ง
ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันสามารถจุดประกายให้ถูกคิดได้ทุก
วินาทีท ดังนั้น จึงไม่ใช่เรื่องแปลกที่เรามักจะจำเป็นต้องพก
สมุดโน้ต หรือปัจจุบันก็คือใช้โทรศัพท์มือถือ แท็บเล็ต หรือ
กล้องจากมือถือบันทึกภาพ วิดีโอ บันทึกสิ่งที่สังเกตเห็น
แล้วตั้งคำถามกับสิ่งที่ประสบพบเจอ

อย่างไรก็ดี นักข่าวเจาะควรระวังปัญหาสำคัญที่อาจ
เกิดขึ้นได้ระหว่างการค้นหาเรื่องทำข่าวและการเริ่มร้อยต่อ
ความคิดกับประเด็นข่าว ซึ่งมี 3 ประการสำคัญ คือ

ประการแรก ความรู้สึก ที่อาจปะปนเข้ามาระหว่าง
ตั้งประเด็น เช่น ความรู้สึกโกรธต่อมารยาทของเจ้าหน้าที่
รัฐ พยาบาล หมอในการให้บริการประชาชน ความรู้สึก
เหล่านี้แทนที่นักข่าวจะเปิดเผยเรื่องและนำเสนอข้อเท็จจริง
แต่กลับนำเสนอเรื่องด้วยการตำหนิและกล่าวหาคนเหล่านั้น
แทน แนวทางปฏิบัติง่าย ๆ ได้แก่ สอบถามประสบการณ์
จากผู้อื่น แสวงหาความเข้าใจจากเพื่อนร่วมงานหรือคนอื่นที่
แลกเปลี่ยนประเด็นกันได้ทั้งในเชิงข้อมูลประสบการณ์ เช่น
สอบถามคนอื่น ๆ ว่าเคยได้รับประสบการณ์แบบเดียวกัน
หรือไม่ ในสถานที่เดียวกันหรือมีลักษณะร่วมอย่างไร เพื่อ
ตรวจสอบข้อเท็จจริงและขยายประเด็นทางความคิด ตลอด
จนค้นหาเหตุผล พยายามทำความเข้าใจบริบทและคุยกับคน
อื่นเพื่อให้แน่ใจในเรื่องที่ต้นกำลังจะลงมือทำว่า เป็นภาพ
ตัวแทนประเด็นปัญหาที่มากไปกว่าประสบการณ์ส่วนตัว

ประการที่สอง ข่าวลือหรือคำซุบซิบนินทา ถือเป็น
จุดเริ่มต้นที่ดี บางครั้ง

นักข่าวได้ยินข่าวลือคำซุบซิบนินทามาจากบทสนทนา
ทั่วไป จากแม่ค้าข้างถนน คนขับแท็กซี่ ผู้โดยสาร แคนดี้
ในสนามกอล์ฟ หรือในงานสังสรรค์รื่นเริงที่มีผู้มีชื่อเสียงใน
สังคมซึ่งเป็นเบาะแสเบื้องต้นให้ทำเป็นประเด็นข่าวได้ แต่ก็
ให้พึงระวังด้วยว่าข่าวลือเหล่านี้ อาจเกิดจากการกำหนดวาระ
(Agenda-setting) ซ่อนเร้นจากผู้ “ปล่อยข่าว” หรืออาจเป็น
ประเด็นที่ตัวนักข่าวเองมี Agenda อยากบอกผู้อ่านในสิ่ง
ที่เราคิดว่าน่าสนใจ นักข่าวจำเป็นต้องเปิดหูเปิดตาสำหรับ
การค้นหาเงื่อนงำ (Clues) ต่าง ๆ ที่แวดล้อมประเด็นที่
เกิดขึ้น เช่น ทำไฉนนักธุรกิจชื่อดังที่ไม่ค่อยเปิดเผยตัวเอง
มากนักกลับมีคนใกล้ชิดติดออกมาให้ข่าวเฉพาะเจาะจงกับนัก
ข่าวหรือตัวเรา หรือนักการเมืองที่เคยออกข่าวเป็นประจำ
กลับหายหน้าไปจากสื่อ หรือทำไมแม่ค้าข้างถนนถึงได้พูด
ถึงตำรวจชื่อดังคนนี้อยู่บ่อยครั้งว่าเข้ามาวนเวียนแถวตลาด
เป็นต้น สิ่งสำคัญที่สุดสำหรับการจัดการกับข่าวลือคำซุบซิบ

นินทา คือต้องทำการตรวจสอบยืนยันความเป็นไปได้ก่อน
โดยตรวจสอบกับแหล่งข่าวที่อยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ที่มีเครือข่าย
รู้จัก อาจเช็คข้อมูลจากคนท้องถิ่น ตำรวจท้องถิ่น หรือ
สอบถามข้อมูลความเป็นไปได้จากพนักงานบริษัทที่นักธุรกิจ
ออกมาให้ข่าว หรือนักการเมืองที่ออกสื่อบ่อย ๆ หายตัวไป
จากหน้าสื่อ หรือถามนักวิเคราะห์ทางการเงิน คนใกล้ชิดถึง
สถานภาพของนักธุรกิจที่เกิดข่าวลือ เป็นต้น และเมื่อได้รับ
ข้อมูลที่ยืนยันข่าวลือเหล่านี้แล้ว จึงจะนำไปสู่การวางแผน
เพื่อการค้นคว้าในการเขียนข่าวต่อไป

ประการที่สาม การอ่าน ในที่นี้ หมายถึงการอ่านที่
กว้างขึ้น อ่านทุกเรื่อง ในทุกที่ ไม่ว่าจะเป็นจากหนังสือ หน้า
หนังสือพิมพ์ออนไลน์ หรือเว็บเพจ คอมเมนต์ในหน้าเพจ
หรือโซเชียลมีเดียสามารถเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญช่วยจุด
ประเด็นข่าว ขยายความคิด พัฒนาความเป็นมืออาชีพ
และทักษะการเขียนได้ การอ่านยังหมายถึง การค้นคว้า
หาข้อมูลใหม่ที่ขยายพรมแดนความรู้ของนักข่าวไปด้วยใน
ตัว การทำข่าวเจาะที่มาจากกรอ่านอาจเป็นการ “ทำข่าว
ตาม” (Follow-up news) ที่มีการนำเสนอข่าวที่เกิดขึ้น
แล้ว แต่ยังไม่มีการอธิบายเบื้องหลังเหล่านั้นหรือที่มาที่ไป
ของเหตุการณ์ อย่างไรก็ตาม การเริ่มต้นหาประเด็นข่าวเจาะ
จากการอ่านอาจมีลักษณะเฉพาะเจาะจงอยู่บ้างสำหรับนัก
ข่าว เช่น นักข่าวอ่านข่าว “หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น” ในฐานะ
เป็นแหล่งข้อมูลหนึ่งในการหา/ขยายประเด็นข่าวได้ ไม่ว่าจะ
โครงการลงทุนของรัฐบาลหรือหน่วยงานรัฐท้องถิ่น คดีความ
ในศาลท้องถิ่นที่เราจะได้รายละเอียดแตกต่างกัน ได้รายชื่อ
แหล่งข่าวท้องถิ่น สถานที่-เหตุการณ์ ที่สำคัญคือ นักข่าวควร
อ่านโดยละเอียด สังเกตเห็นแง่มุมที่ตกหล่น หรือมีเบาะแส
ควรตามต่อ เช่น โครงการลงทุนของรัฐหรือหน่วยงานรัฐท้องถิ่น
เหตุใดเนื้อหาข่าวที่กล่าวโดยเจ้าหน้าที่รัฐกับประชาชน
จึงแตกต่างกัน มีหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องหลายหน่วยงาน
แต่ละหน่วยงานให้ข้อมูลเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร
หรือนักข่าวอาจสังเกตหน้าข่าวโฆษณาในหนังสือพิมพ์ท้องถิ่น
ที่สามารถพบประเด็นข่าวได้เช่นกัน เช่น สังเกตว่าเหตุ
ใดวันนี้บริษัทนี้จึงลงโฆษณาเต็มหน้าเป็นพิเศษ มีวาระใด
อย่างไร หรือสังเกตหน้าโฆษณาประเภทคลาสสิกฟายที่ลง
โฆษณาขนาดไม่กี่คอลัมน์นิ้วซึ่งอาจพบการซื้อขายบริการ
พิเศษ สัญลักษณ์ที่ซ่อนอยู่สะท้อนพฤติกรรมการซื้อขาย
แลกเปลี่ยนใหม่ ๆ เป็นต้น ในแง่นี้ การอ่าน ไม่ว่าจะอ่าน
จากเอกสารฉบับพิมพ์ เอกสารออนไลน์หรืออ่านความเป็น
ไปต่าง ๆ ในสื่อโซเชียลมีเดียอย่างเฟซบุ๊กหรือทวิตเตอร์ ไม่
เพียงอ่านสิ่งที่โพสต์เนื้อหา แต่อาจลองอ่านความเห็น อ่าน
แบบเชิงสำรวจและสังเกตการณ์ ที่อาจจะมีประเด็นหรือมี

เบาะแสข้อมูลให้นักข่าวตามต่อได้ นอกจากนี้ ในระหว่างการอ่าน นักข่าวอาจลองสำรวจมุมมองต่าง ๆ ของเรื่อง ของกลุ่มที่เกี่ยวข้อง เช่น ใครเป็นคนเขียน/พูดเรื่องนี้ มีอะไรเป็นหลักฐานรับรองสนับสนุน ผู้ที่โพสต์ทางโซเชียลมีเดียมีพื้นฐานอย่างไร ทางการศึกษา อาชีพน่าเชื่อถือไหม? อะไรคือแรงจูงใจในการเขียน/พูดเรื่องนั้น ๆ ? มีกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่โพสต์เรื่องเดียวกันนี้หรือไม่ ว่าอย่างไร? ใครพอจะให้ข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อประเมินว่าข้อมูลที่ได้อาจนำมาใช้เพื่อทำให้เป็นเรื่องราวเขียนข่าวสืบสวนต่อไปได้หรือไม่?

Nazakat และทีมงาน (2010:17) เสนอว่า วิธีการสำคัญในการประเมินคุณค่าข่าวของเรื่องที่ได้มาคือควรเริ่มจากการตั้งคำถามว่า เรื่องที่เราได้มาเป็นเรื่องที่เรารู้สึกมีแรงบันดาลใจอยากจะทำต่อไหม? มีความจริงและข้อเท็จจริงที่ควรไปค้นหาต่อที่จะกลายเป็นประเด็นความสนใจที่สาธารณชนที่ควรรับรู้ไหม? มีเจองานอื่นมากพอที่จะขยายต่อไปให้มีข้อมูลมากพอสำหรับการสเปิดโปงหรือไม่? รวมถึงต้องระมัดระวังว่าข้อมูลที่ได้อาจจะไม่ได้เป็นความจริงเสมอไป หรืออาจจะถูกวางยา/ป้ายสีโดยใครบางคนที่ต้องการจะสร้างความเสียหายให้คนกลุ่มหนึ่งใดที่เกี่ยวข้อง หรืออาจจะมีความจริงเพียงบางส่วน ขณะที่ Hunter และคณะ (2010: 14) เสนอว่า การทำให้ประเด็นข่าวเจาะมีความเป็นรูปธรรมมากพอให้บรรณาธิการตีข่าว “ยอมซื้อ” และมอบหมายให้นักข่าวไปตามประเด็นต่อได้นั้น นักข่าวต้องทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่าง “หัวข้อ” (Subject) กับ “ประเด็นข่าว” (a Story) ให้ชัดเจน เช่น นักข่าวบอกหัวหน้าว่าอยากจะทำหัวข้อ “คอร์รัปชัน” แต่กลับไม่มีรายละเอียด ข้อเสนอ เรื่องราว ไม่มีบริบทที่เคลม ไม่มีชื่อแหล่งข่าว และไม่มีข้อเท็จจริงให้ตรวจสอบ จึงไม่สามารถทำให้เกิดเป็นประเด็นข่าวได้ ในแง่นี้ นักข่าวจะต้องเปลี่ยนจาก “หัวข้อ” คอร์รัปชันไปสู่ “ประเด็นข่าว” ที่ทำได้ เช่น “คอร์รัปชันในโรงเรียนรัฐบาลระดับประถมศึกษา” ที่กำลังทำลายความหวังของพ่อแม่ผู้ปกครองว่าเด็ก ๆ จะมีชีวิตที่ดีขึ้นหลังเข้าเรียนในระบบการศึกษาของรัฐ เมื่อปรับเรื่องให้เคลม มีรูปธรรมเหตุการณ์และข้อเท็จจริงมากขึ้น ก็จะทำให้เรอบอกเล่าเรื่องได้อย่างมีลักษณะเฉพาะเจาะจงมากขึ้นและน่าสนใจในตัวเอง Hunter และคณะ (2010: 15) ยังเสนอว่า ในช่วงที่นักข่าวจะต้องนำเสนอ “ประเด็นข่าว” ต่อบรรณาธิการและห้องข่าว (ที่เรียกว่า Pitching the story) นักข่าวจำเป็นต้องทำให้เกิด “ความชัดเจน” ด้วยการเขียนรายละเอียดข้อเสนอ (Proposal) ไม่ว่า ชื่อเรื่อง โครงเรื่อง ทำไมเรื่องนี้จึงเด่น คำอธิบายโดยย่อของเนื้อหาการทำงาน ช่วงเวลาในการทำงานและงบประมาณเบื้องต้น

ต้น ที่สำคัญ นักข่าวต้องตอบคำถามประเภทที่ว่า อะไรเพิ่งเกิดขึ้น ทำไมผู้อ่านจะต้องสนใจเรื่องนี้ ใครคือคนที่เกี่ยวข้องและทำไม อะไรคือผลของมัน ใครได้และเสียประโยชน์จากเรื่องที่จะเผยแพร่ออกไป เรื่องนี้ให้อะไรแก่สังคม

2. กระบวนการวางแผน (Making a plan)

การคิดและการค้นหาเรื่องเขียนทำข่าวเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเท่านั้น จากนั้นต้องอาศัย “กระบวนการวางแผน” การทำงานอย่างละเอียดรอบคอบ เพราะการทำข่าวเจาะต้องการความรับผิดชอบต่อสังคมและมีความเสี่ยงทางกฎหมายหลากหลายรูปแบบที่นักข่าวต้องแน่ใจว่า การรายงานข่าวดังกล่าวจะมีความถูกต้อง ชัดเจน สื่อสารได้อย่างเข้าใจด้วยการนำเสนอหลักฐาน ประจักษ์พยานและข้อเท็จจริงอย่างดี กระบวนการวางแผนนี้มีแนวทางอย่างน้อย 4 ส่วน คือ

ส่วนแรก การวางแผนขยับจากความคิดสู่สมมติฐาน (From ideas to Hypothesis) เปลี่ยนจากความคิดริเริ่มไปสู่สมมติฐานเฉพาะมากขึ้นหรือคำถามของเรื่องที่ต้องการคำตอบ หากนักข่าวเขียนคำถามหรือสมมติฐานสัก 1-2 ประโยคจะช่วยให้ทำงานง่ายขึ้น ด้วยการจัดแบ่งเรื่องเป้าหมายและเส้นแบ่งการทำงาน ช่วยในการสื่อสารหรือขยายความคิดนี้แก่คนอื่นในกองบรรณาธิการหรือช่วยจัดแบ่งเวลา จัดเกณฑ์การหาแหล่งข้อมูล หลักฐานที่ถูกต้อง ตรงประเด็น Hunter และคณะ (2010: 19-20) เสนอว่า สมมติฐานที่เราตั้งขึ้นจะมีประสิทธิภาพได้ด้วยการที่นักข่าวมีคุณลักษณะสำคัญ 4 ประการ คือ ประการแรก มีจินตนาการ (Be imaginative) เพราะส่วนใหญ่นักข่าวมักทำข่าวจากปฏิกิริยาที่เห็น ได้ยิน หรืออ่านและทำข่าวตามกระแสของข่าว แต่สำหรับนักข่าวเจาะจะพยายามเปิดโปงบางสิ่งบางอย่าง ดังนั้น นักข่าวเจาะจะต้องพยายามให้ภาพเรื่องราวประเด็นข่าว ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อนักข่าวทำงานเชิงสร้างสรรค์ใช้จินตนาการเข้ามาช่วย ประการที่สอง มีความแม่นยำ (Be very precise) เช่น ถ้านักข่าวกำลังทำเรื่องราวเกี่ยวกับบ้าน (House) แต่กลับไปสับสนกับการหาข้อมูลประเภทอื่นๆ ของที่พักอาศัย ไปค้นหาคำว่า วิลล่า (Villa) เพนท์เฮาส์ (Penthouse) หรือเพิงกระท่อม (Shack) แทนที่จะโฟกัสที่เรื่อง “บ้าน” แบบเฉพาะเจาะจง ก็ถือว่าไม่ถูกต้องแม่นยำตามที่ต้องการและทำให้เสียเวลาไปเปล่าประโยชน์

ประการที่สาม ใช้ประสบการณ์ (Use your experience) ที่ช่วยเติมเต็มสมมติฐานได้ สามารถช่วยให้เกิดความชำนาญในการสังเกต ทำความเข้าใจต่อเรื่องราวรอบตัวได้มากขึ้น แต่กระนั้น ก็ไม่ได้หมายความว่า นักข่าวรุ่น

ใหม่ที่มีประสบการณ์น้อยจะไม่สามารถทำได้ และ ประการที่สี่ เป็นกลาง (Be objective) ในที่นี้ หมายถึง ต้องยอมรับความจริงของข้อเท็จจริงที่นักข่าวพิสูจน์ได้มา ไม่ว่าจะชอบหรือไม่ก็ตาม จำเป็นต้องมีความเป็นกลางต่อข้อเท็จจริง และต้องทำงานด้วยความเข้าใจว่า นักข่าวอาจจะทำผิดหรือมีสมมติฐานผิดก็ได้

ส่วนที่สอง วางแผนเรื่องแหล่งข้อมูล (Source) คือ ขั้นตอนต่อไปหลังจากมีสมมติฐานและขยายไต่เต้าได้เสร็จสิ้น โดยการวางว่าใครคือแหล่งข่าว แหล่งที่มาของข้อมูลสำหรับประเด็นข่าว และเอกสารอะไรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น บันทึกที่แสดงให้เห็นพฤติกรรมของรัฐบาลหรือเจ้าหน้าที่ บริษัทเอกชน หรือแหล่งข่าวในกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เป็นต้น ส่วนใหญ่แล้ว นักข่าวจะต้องแบ่งแหล่งข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนไม่แตกต่างกันไปจากการทำงานวิจัยเชิงวิชาการ กล่าวคือ แหล่งปฐมภูมิ (Primary source) กับ แหล่งทุติยภูมิ (Secondary sources)

แหล่งปฐมภูมิ หมายถึง หลักฐานชั้นต้น หรือแหล่งข้อมูลบุคคลที่มีประสบการณ์ตรง เช่น ผู้ป่วยที่ช้อยจากเจ้าหน้าที่โดยไม่ผ่านกระบวนการของโรงพยาบาล ผู้ประสบอุบัติเหตุจากเหตุการณ์ไฟไหม้ในโรงงาน ที่หากนักข่าวตรวจสอบความถูกต้องของแหล่งข้อมูลชั้นต้น ก็จะถือว่าได้แหล่งข้อมูลที่ดีมีคุณค่า เพราะว่าเป็นการพิสูจน์โดยตรง บางครั้งนักข่าวก็พบปัญหาความยุ่งยากในการค้นหาแหล่งข่าวหรือแหล่งข้อมูลชั้นต้น เพราะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประเด็นอ่อนไหวหรือมีความเสี่ยงต่อความปลอดภัยที่จำเป็นจะต้องมีความคุ้มครองความปลอดภัย เป็นเรื่องความลับที่ต้องปกปิดแหล่งข่าว ซึ่งจำเป็นต้องใช้ทักษะและการสร้างความไว้วางใจใจ ทำให้แหล่งข่าวยอมเปิดเผยข้อเท็จจริงที่อาจจะส่งผลกระทบต่อทรัพย์สินและความปลอดภัยของพวกเขา แหล่งทุติยภูมิ (Secondary sources) ได้แก่ แหล่งข้อมูลรอง ไม่ว่าจะ เป็นเอกสารตีพิมพ์ หรือรายงานขององค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ตรวจสอบข้อมูลเชิงบริบทและข้อมูลพื้นฐานช่วยอธิบายประเด็นปัญหาและอาจให้แนวทาง/รายชื่อติดต่อคนที่เกี่ยวข้อง แม้ว่าจะเป็นแหล่งข้อมูลชั้นสอง แต่นักข่าวจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลยืนยันความถูกต้องด้วยเช่นกัน

การจำแนกประเภทแหล่งข้อมูล อาจมีแบ่งแหล่งข้อมูลในลักษณะอื่น เช่น แหล่งข้อมูลบุคคล (Human sources) ไม่ว่าจะ พยานเหตุการณ์ ผู้เชี่ยวชาญ กลุ่มองค์กรที่นักข่าวจำเป็นต้องเข้าใจถึงสถานการณ์ การอ้างอิงตัวตนและแรงจูงใจ แหล่งข้อมูลเอกสาร (Paper sources) ที่รวมไปถึง หนังสือ หนังสือพิมพ์ นิตยสาร บันทึกการชกร เอกสารธุรกิจ สัญญา เอกสารการเงิน และอาจจะรวมถึง “Grey

material” ที่เผยแพร่ในสื่อวงเล็กไม่ได้ตีพิมพ์เป็นทางการ แต่สามารถใช้เป็นหลักฐานค้นคว้าหาเรื่องราวต่อเนื่องได้ เอกสารเหล่านี้ บางครั้งก็เรียกว่า “Following the paper trail” (Nazakat (ed), 2010: 31-33) แหล่งข้อมูลดิจิทัล (Digital sources) หมายถึง ข้อมูลบนหน้าเว็บไซต์และบันทึกต่าง ๆ ในฐานข้อมูลออนไลน์ ซึ่งนักข่าวจำเป็นต้องตรวจสอบยืนยันความถูกต้องของแหล่งที่มาของข้อมูล ด้วยนักข่าวต้องเตือนตัวเองด้วยว่า เว็บไซต์และข้อมูลออนไลน์เป็นเรื่องยากในการควบคุม จึงต้องใช้อย่างระมัดระวัง แหล่งข้อมูลแบบ Crowd-sourcing หมายถึงแหล่งข้อมูลดิจิทัลผสมกับแหล่งข้อมูลมนุษย์ รวมไปถึงสื่อที่เปิดให้ผู้อ่านมาเขียนเรื่องต่าง ๆ ด้วยตัวเอง ที่สำคัญอีกประการในการวางแผนเรื่องแหล่งข้อมูล (Source) ภายหลังได้ข้อมูลมา ก็คือ การทดลองสร้างโครงข่ายของแหล่งข้อมูล เช่น ทำแผนที่ความคิด (Mind-map) หรือต้นไม้แหล่งข่าว (Source tree) ของกลุ่มคนติดต่อที่เชื่อมโยงกัน หรือทำรายชื่อแหล่งข่าวที่จะใช้สำหรับการหาหลักฐานและแหล่งข้อมูลเบื้องต้น ในการทำแผนที่ความคิดมีความจำเป็นจะต้องวางความเชื่อมโยงระหว่างหลักฐานที่มี ความขัดแย้ง หรือรอยต่อที่ต้องการคำตอบด้วย จะช่วยให้ภาพการทำงานได้ชัดเจนขึ้น Nazakat และคณะ (2010: 34) ได้เสนอแนวทางการวางแผนเรื่องแหล่งข้อมูลด้วยการทำลำดับเวลา (Chronology) ไล่เรียงเหตุการณ์ สถานที่ เวลา ใครอยู่ที่ไหนทำอะไร และการทำรายการรายชื่อแหล่งข่าว (a list of sources) จากนั้นทำการพิสูจน์สมมติฐานของตนหรือหาคำตอบที่มากพอดำถามที่ตนเองมี นักข่าวที่ดีจะไม่ทำแค่เพียง “การนำหลักฐานมากองรวมกัน” เพื่อสนับสนุนสมมติฐานเท่านั้น แต่จะต้องนำหลักฐานมาวางเพื่อวิเคราะห์และดูความขัดแย้งความไม่เข้ากัน นอกจากนี้ นักข่าวจะเข้แม็กเตรียม “แผนสำรอง” เอาไว้เสมอ ด้วยการคิดไปล่วงหน้าว่าอาจมีอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกรณีที่ไม่สามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่วางไว้ ดังนั้น แผนสำรองการหาหลักฐาน แหล่งข้อมูลอื่นที่จะเป็นทางเลือกควรเป็นอย่างไร เพื่อมาสนับสนุนการทำงานต่อไป

ส่วนที่สาม การวางแผนจัดการเวลา-งบประมาณให้แล้วเสร็จตามแผน นักข่าวควรทำตารางเวลา (Time-line) และกำหนดงบประมาณที่เกี่ยวข้องได้ การทำตารางเวลาจะช่วยให้นักข่าวตัดสินใจได้ว่า อะไรคือส่วนสำคัญในการทำงาน ใช้เวลาสืบเสาะหาข้อมูลมากน้อยเพียงใด การค้นหาข้อมูลการทำวิจัยยาวนานแค่ไหนอย่างไร สิ่งที่น่าจะช่วยให้ดีสำหรับการจัดการเรื่องเวลา ก็คือ การจัดลำดับความสำคัญ (Prioritizing) เช่น นักข่าวอาจคิดว่า ช่วงเริ่มต้น การอ่านเป็นเรื่องสำคัญเพราะต้องรู้ข้อมูลพื้น

ฐาน แต่การอ่านอาจจะไม่ใช่วิธีที่ดีที่สุดเสมอไป เพราะ บางครั้งอาจจะทำให้งานช้าลง โดยเฉพาะเมื่อหาข้อมูลใน อินเทอร์เน็ตที่มีอยู่จำนวนมาก ดังนั้น จึงอาจจะต้องคัด ข้อมูล ทำให้การค้นหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตไม่กว้างเกินไป เช่น การใช้คำสำคัญ การทำ Bookmark ในเว็บอ้างอิง เพื่อลดเวลาในการหาข้อมูลครั้งต่อไป นอกจากนี้ ไม่ควร เสียเวลากับการไล่หาหนังสือที่เข้าใจยากและ/หรือเข้าถึง ยาก แต่ใช้วิธีประสานกับคนที่เกี่ยวข้องผ่านรายนามในสมุด โทรศัพทก่อนเท่าที่ทำได้ แล้วค่อยกลับไปสู่นักคิดที่พูดคุย ด้วยเพื่อพัฒนาเรื่องและถามคำถามที่เกี่ยวข้อง ในช่วงเวลา นี้ถือว่าเป็นการค้นหาแบบขยายวงกว้างมากกว่าเจาะลึกเพื่อ พิจารณากลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

หลังจากนั้น อาจจะมีรายชื่อเบอร์โทรศัพท์ที่ ต้องติดต่อเพื่อสัมภาษณ์ สถานที่ที่ต้องไป แต่ปรากฏว่า ระหว่างทำเช่นนี้ สมมติฐานกลับเปลี่ยนไป ซึ่งสามารถ เกิดขึ้นได้เสมอ ดังนั้น สำหรับนักข่าวเจาะแล้ว แม้ สมมติฐานอาจเปลี่ยนเพราะข้อมูลเปลี่ยน ก็ไม่จำเป็นต้อง ตื่นตระหนก เพราะเราสามารถวิเคราะห์และเริ่มนิยาม ความหมายเรื่องที่เราทำใหม่ได้ (เรียกว่า การทำ Analyzing, re-defining) ทั้งนี้ เป็นเพราะนักข่าวจำเป็นต้องมีความพร้อมที่จะยืดหยุ่น (Flexible) สามารถปรับเรื่องที่เป็น ไปตามข้อมูลหลักฐานที่ได้มาใหม่ด้วย จากนั้น เมื่อ เรื่องมีความชัดเจนมากขึ้น ก็สามารถ “ลงลึก” (Deep) ค้นคว้าวิจัยสิ่งที่เกี่ยวข้องเจาะลึก อย่างไรก็ดี ข้อมูลที่ เก็บมาตอนต้นแม้ว่าอาจจะใช้ไม่ได้กับเรื่องนี้ ก็ไม่จำเป็นต้องทิ้ง นักข่าวสามารถจัดเก็บข้อมูลทำแฟ้มเอกสารจัด ระเบียบข้อมูลให้เรียบร้อย เพื่อมีประโยชน์ต่อเรื่องที่เรา จะเขียนในอนาคต

ส่วนที่สี่ วางแผนการสร้างทีมและทำงานเป็น ทีม นักข่าวเจาะไม่จำเป็นต้องทำงานคนเดียว แม้ว่าจะช่วยให้ เกิดความคล่องตัว แต่การทำงานเป็นทีมช่วยเสริมความ แข็งแกร่งทั้งในเชิงข้อมูลและความปลอดภัย ดังนั้น ทีม งานที่ตั้งขึ้นสามารถช่วยงานหลายด้าน ไม่ว่าจะ การค้นข้อมูล เอกสาร ช่วยสัมภาษณ์แหล่งข่าวหลายกลุ่ม หรือทีมงาน ผลิตรองคประกอบต่าง ๆ ของเรื่อง เช่น ทำภาพกราฟิก การจัดการข้อมูลสถิติ ในแง่นี้ การวางแผนทีมงาน ด้วยการกำหนดบทบาทการทำงาน เป้าหมายและเนื้อหาในการทำงานร่วมกัน และการจัดกระบวนการทำงาน การตัดสินใจ จึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการทำข่าวเจาะด้วย

3. กระบวนการลงมือเขียนข่าว

Nazakat และคณะ (2010: 102-104) เสนอรูปแบบ การเขียนข่าวเจาะว่า จะต้องมีความถูกต้องชัดเจน (Be accurate) ในแง่นิยามและการยกตัวอย่าง (Definitions

and examples) ไม่ควรใช้ศัพท์แสงเฉพาะกลุ่ม (Jargons) และเมื่อได้ใช้ศัพท์นั้น ๆ ก็ควรจะอยู่กับความหมายที่เริ่มไว้ ตั้งแต่ต้นตลอดทั้งเรื่อง ที่สำคัญ เนื้อหาที่เขียนไม่ควรทำให้ เรื่อง ภาษาและรูปแบบการเขียนมีความเป็น “นามธรรม” (Abstract) มากเกินไปจนเข้าใจยาก แต่ควรทำให้เรื่องที่น่าสนใจ เข้าใจง่าย ๆ ด้วยการใช้ภาษารูปแบบการเขียนและการยกตัวอย่างข้อเท็จจริง นอกจากนี้ นักข่าวควรเลือกใช้ คำที่ถูกต้อง ระมัดระวังการใช้คำที่มีความคลุมเครือ ในเชิง ปริมาณ ความถี่ต่าง ๆ เช่น บางคน จำนวนมาก จำนวน น้อย โดยส่วนใหญ่ ฯลฯ ควรจำแนกแยกแยะอย่างเหมาะสม ระมัดระวังการนำเสนอข้อถกเถียง พยายามให้ละเอียด ที่ชัดเจนรอบคอบถูกต้อง หลีกเลี่ยงการโจมตีคนแนววิพากษ์ ความคิด ควรเน้นไปที่การนำเสนอข้อเท็จจริงและข้อถกเถียง งานเขียนที่ดีควรปล่อยให้ผู้อ่านตัดสินใจเองจากข้อมูลที่ให้ ผ่านการนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงที่เป็นระบบและมีหลักฐานสนับสนุน (Supporting arguments) ที่สำคัญ ควร หลีกเลี่ยงการเขียนที่ใช้อคติ (Prejudice) ตีตราแปะป้าย (Stereotypes) หรือใช้อารมณ์ (Emotions) ไม่ว่าจะ ด้าน บวกหรือลบ ใช้ภาษาที่เป็นกลาง อ้างอิงหลักฐานสนับสนุน สิ่งที่น่าเสนออยู่เสมอ

ส่วนรูปแบบการเขียนนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจง่าย ๆ จึงต้องเขียนด้วยย่อหน้าที่สั้น กระชับ มีเพียงหนึ่งประเด็น ในแต่ละย่อหน้า ในแต่ละย่อหน้าควรมีองค์ประกอบเป็น เรื่องราวขนาดเล็ก (a mini-story) ย่อหน้าหนึ่งย่อหน้า แสดงเพียงหนึ่งมุมมอง (Aspect) ของเรื่องที่เราสืบเจาะ ข่าวทั้งหมด แต่ละย่อหน้าเป็นการแตก (Breaking down) ประเด็นใหญ่ภาพรวม ไปสู่ประเด็นย่อยส่วนต่าง ๆ ที่นัก ข่าวต้องจัดการย่อเนื้อหาและสร้างการลำดับความให้เกิด ความเข้าใจแก่ผู้อ่าน นอกจากนี้ การเขียนเรื่องด้วยการใช้ การอ้างอิง (Quote) คำพูด บทสนทนา แล้วอ้างอิงแหล่ง ที่มาเป็นแนวทางที่ดี และถือว่าเป็นการเปิดเสียงของแหล่ง ข้อมูลโดยที่อาจจะไม่จำเป็นต้องอ้างแหล่งข้อมูลก็ได้หาก นักข่าวประเมินว่าจำเป็นต้องปกปิดแหล่งข่าวเพื่อความ ปลอดภัยของแหล่งข่าวด้วย

สิ่งพึงรู้ในระหว่างการทำข่าวเจาะยุคดิจิทัล

การทำข่าวเจาะในยุคดิจิทัลหรือยุคดั้งเดิมมีความ เหลื่อมซ้อนทับกันในแง่หลักการ กระบวนการ ขณะที่ในเชิง เทคนิควิธีการแล้ว เทคโนโลยีใหม่ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ และแหล่งข้อมูลในยุคดิจิทัลอาจจะเป็นโอกาสใหม่ให้นักข่าว ได้เลือกใช้ให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ในหัวข้อนี้จะนำเสนอ 4 ประเด็นที่นักข่าวเจาะในยุคดิจิทัลจำเป็นต้องให้ ความสำคัญ ได้แก่

ประเด็นแรก การรักษาความปลอดภัยของแหล่งข่าว และแหล่งข้อมูล ถือเป็นจริยธรรมของนักข่าวและองค์กรสื่อมวลชนที่หากนักข่าวได้สัญญากับแหล่งข่าวไว้ว่าจะไม่เปิดเผยชื่อและที่อยู่เพื่อความปลอดภัยของแหล่งข่าวและครอบครัว โดยทั่วไป การปกปิดหรือเปิดเผยชื่อแหล่งข่าวมีข้อควรพิจารณาหลักอยู่ที่ความปลอดภัยของผู้ให้ข่าวกับผลประโยชน์สาธารณะ การปกปิดชื่อที่อยู่เพื่อปกป้องแหล่งข่าวจะกระทำเมื่อแหล่งข่าวมีข้อมูลสำคัญที่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณะที่หากไม่เผยแพร่ให้ประชาชนรับทราบ ก็จะไม่รู้ข้อเท็จจริง และเกิดผลเสียต่อสาธารณะ ดังนั้น นักข่าวและองค์กรสื่อมวลชนควรต้องประเมินสถานการณ์ว่า ข่าวที่นำเสนอเป็นกรณีข้อขัดแย้ง ข้อกล่าวหาที่หากเปิดเผยแหล่งข่าวจะเป็นอันตรายต่อชีวิตของแหล่งข่าวและครอบครัว และเมื่อองค์กรสื่อยอมรับที่จะปกปิดแหล่งข่าวเพื่อความปลอดภัยของพวกเขา ผู้รับผิดชอบที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นองค์กรสื่อ นักข่าว ก็จะต้องมีความพร้อม เตรียมรับมือกับกระบวนการตรวจสอบอื่น ๆ ในอนาคต ไม่ว่าจะ หากมีการฟ้องร้องขึ้นศาลผู้คดี หรือหากแพคดีก็ต้องเป็นไปตามกฎหมายด้วยเช่นกัน

ส่วนการรักษาความปลอดภัยของแหล่งข้อมูล ในที่นี้หมายถึงการทำ Data security ถือเป็นทักษะทางเทคนิคที่ควรเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำหรับนักข่าวที่ทำงานที่มีความขัดแย้ง อาจจะมีประสบการณ์ตั้งเครียดกับคู่ขัดแย้งคนที่ต้องการจะบั่นทอนหรือสืบเสาะข้อมูลบนงานวิจัยหรือการสืบค้นของนักข่าว ดังนั้น อาจจะต้องถามตัวเองด้วยว่าใครบ้างที่อาจจะห้ามไม่ให้นักข่าวทำข่าวนั้น ๆ เพื่อเปิดเผยต่อสาธารณชน ในแง่นี้ การใช้เครื่องมือ โปรแกรมต่าง ๆ เพื่อช่วยปกป้องข้อมูลที่ได้มาจึงเป็นสิ่งจำเป็น ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดระดับความปลอดภัยของการเข้าถึงข้อมูล การตั้งรหัสผ่าน ที่ยากแก่การปลดล็อก หรือการใช้ one time passwords (OTP) ส่วนในกรณีที่มีข้อมูลเก็บไว้ในอุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ใน hard drive หรือ USB นักข่าวควรทำการเข้ารหัส (Encryption) ซึ่งนับเป็นวิธีการหนึ่งของการรักษาความปลอดภัยด้านข้อมูล เพื่อป้องกันข้อมูลสำคัญที่ถูกเก็บไว้ในอุปกรณ์ Storage ส่วนกลุ่ม Data in use ที่เก็บไว้ในระบบมือถือหรืออุปกรณ์เคลื่อนที่อาจตั้งระบบ Firewall, antivirus and host intrusion prevention หรือการใช้ VPN (Virtual Private Network) หรือ proxy servers ในการค้นหาข้อมูลผ่านระบบอินเทอร์เน็ตที่มีการเชื่อมต่อเครือข่ายผ่าน wifi หรือระบบ LAN เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ติดตามรู้สถานที่ที่ทำการค้นหาของนักข่าว

ส่วนในกลุ่มที่มีการใช้ข้อมูลแบบเคลื่อนที่ (Data in motion) หมายถึง ข้อมูลที่สามารถเคลื่อนที่จากเครือข่าย

หนึ่งไปยังอีกเครือข่ายหนึ่ง เช่น อีเมลและการส่งข้อความ อาจจะใช้เครื่องมือหรือโปรแกรมช่วย เช่น การใช้อีเมลแบบ free email อย่างเช่น Gmail มีความปลอดภัยน้อยมาก เพราะนักเจาะระบบสามารถเข้าไปเจาะข้อมูลได้โดยง่าย ดังนั้น ก่อนใช้อีเมลขอให้ตรวจสอบ Secure Sockets Layer (SSL) หรือ Transport Layer Security (TLS) เพื่อให้แน่ใจถึงการเข้ารหัสข้อมูลอีเมลออนไลน์จากเซิร์ฟเวอร์หนึ่งไปยังอีกเซิร์ฟเวอร์หนึ่งได้ หรืออาจใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ช่วย เช่น โปรแกรม Pretty Good Privacy (PGP) ที่เป็นโปรแกรมในการแก้ปัญหาเรื่องความปลอดภัยของข้อมูลในอีเมลได้ นอกจากนี้ ระบบปฏิบัติการแบบ LINUX อาจจะเป็นทางเลือกที่ดีที่สุด (ณ ปีพ.ศ. 2562) สำหรับการใช้อุปกรณ์และสมาร์ตโฟนที่ส่วนใหญ่ใช้กันอย่างมากในกลุ่มนักวิชาการคอมพิวเตอร์ เพราะมีความปลอดภัยสูง สามารถใช้ได้ฟรีและง่ายต่อการติดตั้ง ส่วนการรักษาความปลอดภัยในโทรศัพท์มือถือ เช่น เมื่อเวลาไปพบแหล่งข่าวหรือทิ้งมือถือไว้ที่บ้าน ให้แน่ใจว่าโทรศัพท์มือถือปิดระบบ offline หรืออาจจะใช้ Faraday Cage Phone Case เพื่อบล็อกสัญญาณ electromagnetic signals ดังกรณีของ Edward Snowden รักษาความปลอดภัยในโทรศัพท์มือถือด้วยการเอาโทรศัพท์มือถือใส่ไว้ในตู้เย็น เพื่อให้แน่ใจว่าทศนหนาไม่ถูกดักฟัง นอกจากนี้ ควรจำกัดการโหลดแอปพลิเคชันในโทรศัพท์มือถือ เพราะทุกครั้งทีลงโปรแกรม แอปพลิเคชันมักจะถามการเข้าถึงระบบต่าง ๆ ในโทรศัพท์มือถือเสมอ

ประการที่สอง การค้นคว้าวิจัยเชิงข้อมูล ในที่นี้หมายถึง แหล่งข้อมูลเอกสาร เช่น การสืบเสาะจากเอกสาร (Follow a paper trail) ไม่ว่าจะ การค้นหาในเว็บ ในหอจดหมายเหตุ หลังจากที่เรารวบรวมเอกสารที่นักข่าวสามารถจะค้นหาได้เกี่ยวกับประเด็นที่ติดตามเสร็จสิ้น นักข่าวควรพิจารณาว่าแหล่งข้อมูลเหล่านี้พุดกับนักข่าวอย่างไร บอกอะไรได้บ้าง ด้วยการใช้เทคนิควางแผนผังข้อมูล และมองหาช่องว่าง ความขัดกัน ความไม่ต่อเนื่องที่ผิดปกติ และสุดท้ายคิดว่าเอกสารเหล่านี้สามารถเติมเต็มช่องว่างหรือแก้ความขัดกันได้อย่างไร จากนั้น จึงเริ่มลงมือสืบเสาะหาสิ่งเหล่านั้นต่อไป เมื่อได้ข้อมูลมา นักข่าวสามารถจัดการแหล่งข้อมูลของตัวเองอย่างเป็นระบบ จำแนกระหว่างข้อมูลเชิงปริมาณกับข้อมูลเชิงคุณภาพ เพื่อนำมาสู่การจัดการเรื่องการเขียนที่เป็นระบบด้วย ข้อมูลเชิงปริมาณ หมายถึง สถิติ ตัวเลขต่าง ๆ ที่ช่วยสนับสนุนประเด็น ขณะที่ข้อมูลเชิงคุณภาพ หมายถึง คำสัมภาษณ์ บอกเล่าเหตุการณ์ เหตุผล แรงจูงใจ ความรู้สึกและข้อถกเถียงคู่ขัดแย้งที่เกิดขึ้น ซึ่งอาจจะมาจากการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์คนที่เกี่ยวข้องและบันทึกจดไว้

ในกรณีเช่นนี้ การทำงานแบบ “วารสารศาสตร์เชิงข้อมูล” (Data Journalism) (Thienthaworn, 2018; เอกพล, 2559) จะช่วยได้มากและสร้างความน่าเชื่อถือได้ดี เพราะวางอยู่บนการใช้วิทยาศาสตร์ข้อมูลเป็นแกนหลักประกอบการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การเขียนหรือใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์ในการรวบรวม รายงานข่าวและใช้สร้างการปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสาร สามารถนำข้อมูลที่ได้มาเปิดโปงความไม่ชอบมาพากลที่เกี่ยวข้องกับประโยชน์สาธารณะได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างกรณีข่าว The Panama Papers เมื่อปี 2016 หนังสือพิมพ์เยอรมัน ซูดดอยเชอ (Süddeutsche Zeitung) ได้ข้อมูลเอกสารลับกว่า 11.5 ล้านฉบับจากสำนักงานกฎหมายแห่งหนึ่งเกี่ยวกับการปกปิดการถือครองทรัพย์สินและอำพรางเส้นทางการเงิน การชุกช่อนทรัพย์สินที่เข้าข่ายหลบเลี่ยงภาษีของบุคคลร่ำรวย นักการเมือง กลุ่มเอกชนและองค์กรหลากหลายประเทศทั่วโลก หนังสือพิมพ์ซูดดอยเชอส่งต่อให้สมาคมผู้สื่อข่าวสืบสวนสอบสวนนานาชาติ (International Consortium of Investigative Journalists) ที่มีเครือข่ายผู้สื่อข่าวกว่า 370 คนจาก 80 ประเทศทำงานร่วมกันกว่า 1 ปีจัดการเอกสารประมวลผลหาความเชื่อมโยงของข้อมูล ซึ่งจำเป็นต้องใช้สถิติหรืออัลกอริทึมที่เกี่ยวข้องกับการหาความสัมพันธ์ซึ่งมีความซับซ้อน นักข่าวต้องทำงานร่วมกับฝ่ายเทคนิค ใช้โปรแกรมโอเพนซอร์ส 3 โปรแกรม คือ Apache Tika เพื่อสกัดข้อความและข้อมูลอื่น ๆ ออกมาจากอีเมลและไฟล์อิเล็กทรอนิกส์ Tesseract เพื่อแปลงข้อความที่ฝังอยู่ในรูปภาพมาเป็นข้อความในรูปคอมพิวเตอร์ประมวลผลได้ และ Apache Solr เพื่อจัดระเบียบข้อมูลและทำดัชนีเพื่อการค้นหา มีทีมงานฝ่ายเทคนิคเลือกใช้ฐานข้อมูลแบบ SQL (Structured Query Language) วางโครงสร้างให้เห็นว่าข้อมูลแต่ละชั้นมีที่มาจากไหน และดึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องออกมาแสดงผลแบบอินเทอร์แอ็กทีฟ (Interactive) ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างคนกับองค์กรที่พาดพิงถึงในเอกสารที่เมื่อผู้ใช้กดไปที่ข้อมูลหนึ่ง จะแสดงให้เห็นว่ามีใครเกี่ยวข้องบ้าง และคนคนนั้นเกี่ยวข้องกับหน่วยงานใด ซึ่งช่วยให้นักข่าวเห็นความเชื่อมโยงแล้วไล่ตามเบาะแสต่อไปได้

นอกจากตัวอย่างข้างต้น ปัจจุบันมีโปรแกรมเครื่องมือคอมพิวเตอร์ที่ช่วยให้นักข่าวทำงานง่ายขึ้นในการหาฐานข้อมูลผู้ให้สัมภาษณ์ เช่น โปรแกรม Evernote เป็นที่ชื่นชอบในหมู่นักข่าวที่ไม่เพียงมีความปลอดภัยเท่านั้น แต่ยังช่วยจัดระบบข้อมูลให้ในการเก็บที่อยู่ติดต่อ แหล่งข้อมูลและความเชี่ยวชาญ ชุดคำถาม Fact-sheet และใส่การเชื่อมโยงหลากหลายมิติ ไฮเปอร์ลิงค์ (Hyperlinks) มีลิงก์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

ข้อง นอกจากนี้ ยังมีโปรแกรมหรือแอปพลิเคชัน อื่น ๆ เช่น DuckDuckGo และ MetaCrawler rawlers เป็นที่ชื่นชอบของนักข่าวในการช่วยจำกัดการหาข้อมูล ดึงข้อมูลและวิเคราะห์ ช่วยค้นหาใน search engines จำนวน 4-5 แห่งได้ในเวลาเดียวกัน แต่นักข่าวต้องรู้จักกำหนด คำสำคัญ หรือ keywords และประโยคที่ชัดเจน เพื่อจำกัดการค้นหาและตัดสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป

การค้นคว้าวิจัยเชิงข้อมูล ยังสามารถใช้วิธีการวิจัยแบบ “เหมืองข้อมูล” (Data-mining) เพื่อวิเคราะห์ความเคลื่อนไหวและประเด็นที่ต้องการในสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น เรื่องเกี่ยวกับเครือข่ายกลุ่มผู้ก่อการร้าย ผู้สนับสนุนพรรคการเมือง ที่สามารถผนวกเอาข้อมูลเชิงดาต้ามาพิจารณากับประเด็นดังกล่าว หรือใช้เพื่อจัดการกับตัวเลขฐานข้อมูลเชิงสถิติจำนวนมาก ซึ่งปัจจุบันเป็นสิ่งจำเป็นมากขึ้นในการใช้สนับสนุนหลักฐานและใช้ในการวิเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้อง หากนักข่าวไม่สามารถทำเองได้ อาจจะมีทีมงานที่ช่วยค้นคว้าหาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การตีความภาพถ่าย หรือกราฟ การใช้ตัวอย่างสัมภาษณ์ การเปรียบเทียบกลุ่มเพื่อช่วยในการพิจารณารูปแบบลักษณะร่วม และสามารถสร้างเกณฑ์มาตรฐานตัวแทนงานวิจัยได้ การทำวิจัยหรือคำแนะนำในการวิจัยเหล่านี้ สามารถพบรายละเอียดได้ที่เว็บไซต์ www.researchclinic.net

ประการที่สาม แหล่งข้อมูลบุคคล แหล่งข่าว แหล่งข้อมูลบุคคล (Human source) ถือเป็นทรัพยากรที่ดีและสำคัญที่สุดของนักข่าวตลอดมา ถ้าหากสามารถสร้างความเชื่อมั่น ความไว้วางใจกับแหล่งข่าวได้ ก็จะสามารถนำไปสู่การทำงานคุณภาพได้เป็นอย่างดี นักข่าวอาจจะเริ่มจากการค้นหาและรักษาแหล่งข่าวที่น่าเชื่อถือ ไม่ว่า ประจักษ์พยาน เหตุการณ์ ผู้มีประสบการณ์ตรงจากเหตุการณ์หรืออยู่ในเหตุการณ์ และตรวจสอบความถูกต้องว่า ผู้ที่แจ้งว่าอยู่ในเหตุการณ์นั้น ๆ เป็นผู้ที่มีสถานภาพที่น่าเชื่อถือให้ข้อมูลอย่างถูกต้อง ในยุคดิจิทัล เทคโนโลยีสามารถถูกใช้เป็นเครื่องมือในการค้นหาพยานหลักฐานจากตัวบุคคล นักข่าวบางคนก็ใช้ระบบ Crowd-sourcing ที่ถามไปยังกลุ่มคนหมู่มากเพื่อรอการตอบกลับว่ามีใครให้ข้อมูลได้บ้าง นอกจากนี้ แต่ละเรื่องที่นักข่าวเขียน หากสามารถนำไปสู่การขยายเครือข่ายบุคคลยิ่งเพิ่มน้ำหนักและผลกระทบให้กับประเด็นที่กำลังสืบค้นได้มากขึ้น เช่น อาจจะถูกถามจากเพื่อนร่วมงานที่มีเครือข่ายส่วนตัว หรืออาจจะค้นหาบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องทั้งในระดับผู้เชี่ยวชาญ และระดับองค์กรที่ทำงานเกี่ยวข้อง ข้อควรระวังในการทำงานกับความสัมพันธ์ส่วนบุคคล คือทัศนคติ อคติ ความเชื่อ ระบบคุณค่าที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังของ

แหล่งข่าวที่อาจจะบังตา ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญที่นักข่าวต้องมีระบบเทคนิค ทักษะในการประสานกับคน และ “อ่าน” คนให้ออก ทำการประเมินแหล่งข่าวให้ดี หากเป็นไปได้ไม่ควรใช้แหล่งข่าวเดียว โดยเฉพาะประเด็นที่กำลังทำอยู่มีความขัดแย้งและอ่อนไหวค่อนข้างมาก การมองหาแหล่งข่าวรอบด้านจะช่วยทำให้เกิดการตรวจสอบเช็คข้อมูลมากขึ้น ที่สำคัญ จะต้องทำให้มั่นใจว่านักข่าวมีความสัมพันธ์ที่ซื่อสัตย์ โปร่งใสกับแหล่งข่าว ไม่โกหกหรือชักชวนแหล่งข่าวเพื่อผลประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง แล้วเสี่ยงกับความปลอดภัยของแหล่งข่าว ไม่ควรให้คำมั่นสัญญาในสิ่งที่ตัวเองไม่แน่ใจว่าจะทำได้ พยายามไม่ “อิน” กับแหล่งข่าวในปัญหาของพวกเขาในกรณีที่เราเองไม่มั่นใจ หรือในกรณีที่จะทำให้เราไม่สามารถรักษาระยะห่างความเป็นมืออาชีพได้

ในเชิงทักษะการหาข้อมูล นักข่าวควรเตรียมตัวเองให้พร้อมก่อนสัมภาษณ์ วางแผนและวางโครงสร้างคำถามตามประเด็นที่จะถกเถียง ไม่ว่า เตรียมชุดคำถาม เตรียมประเด็น มีข้อถกเถียง หรือการแนะนำตัวเองให้ชัดเจนก่อนที่จะพบหรือโทรคุยกับแหล่งข่าว แต่หากเป็นการทำเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอ่อนไหว และอยู่ในระหว่างการสืบเสาะหาข้อมูล มีการอำพรางตัวก็อาจจะต้องปกปิด สถานภาพอาชีพ ไม่จำเป็นต้องบอกทั้งหมด ทั้งนี้ ขอให้ทำความเข้าใจกับสถานการณ์ ความอ่อนไหวต่อประเด็นที่กำลังทำ และความปลอดภัยของทั้งตัวเองและแหล่งข่าว

นักข่าวอาจมีประสบการณ์ที่แหล่งข่าวบางคนขอให้ส่งชุดคำถามให้เขาอ่านก่อน ซึ่งนักข่าวอาจจะส่งคำถามแบบกว้าง ๆ เพื่อให้สามารถได้เริ่มต้นคุยกัน จากนั้น ค่อย ๆ ไปถามในรายละเอียดเมื่อได้พบกันซึ่งหน้า แหล่งข่าวบางคนอาจปฏิเสธที่จะพบกันซึ่งหน้า แต่ต้องการเขียนแถลงการณ์ (Statement) เป็นเอกสารให้ สถานการณ์เช่นนี้ นักข่าวจะต้องบอกกับบรรณาธิการโต๊ะข่าว เพื่อให้การเขียนข่าวปรากฏขึ้นในงานตามความเป็นจริง เช่น ศูนย์วารสารศาสตร์เชิงสืบสวนสอบสวน (The Centre for Investigative Journalism) ได้แนะนำแนวทางของสำนักข่าว BBC ที่เคยทำมาก่อน โดยให้เขียนเนื้อหาข่าวว่า ...เราได้เสาะหาแหล่งข่าวเพื่อตอบคำถาม แต่พบว่า ไม่มีใครสามารถเป็นแหล่งข่าวให้ได้ แม้ว่า จะมีแถลงการณ์ (Statement) ถูกส่งเข้ามาที่ห้องข่าว โดยแถลงการณ์ทั้งฉบับมีรายละเอียดดังนี้... เป็นต้น (Nazakat, Syed (ed). 2010: 84)

ประการที่สี่ แหล่งข่าว แหล่งข้อมูลบุคคลที่เราควรเตรียมตัวเพื่อให้ได้ข้อมูล นอกจากการเตรียมอุปกรณ์เครื่องมือให้พร้อม ไม่ว่า เครื่องอัดเสียง อุปกรณ์จดโน้ตหรือเอกสารที่อาจจะต้องการให้แหล่งข่าวลงนาม ให้พร้อม

แล้ว Nazakat และคณะ (Nazakat, Syed (ed). 2010: 85-86) ได้แนะนำแนวทางการเตรียมตัวสำหรับการสัมภาษณ์ไปหาข้อมูล ที่มี 5 ขั้นตอนที่ควรเรียนรู้ ได้แก่ ขั้นตอนแรก วางโครงสร้าง (Structure) การสัมภาษณ์และคำถามที่ต้องการคำตอบ ภายในกระบวนการนี้ เมื่อกำลังจะพบแหล่งข่าวอาจจะมีแนวทางกว้าง ๆ ดังนี้ คือ อุ่นเครื่อง (Warm up) ค่อย ๆ สร้างความสัมพันธ์กับแหล่งข่าวของเราให้คุ้นเคยและคุ้นเคย การพูดจาและอื่น ๆ ไปด้วยกัน เริ่มถามคำถามเบื้องต้น จากนั้นค่อย ๆ ทะลอมข้อเท็จจริงที่แหล่งข่าวรู้ (Basic information, including confirming known facts) เริ่มถามคำถามแบบเบา ๆ (Soft questions) สะท้อนข้อมูลทั่วไป แล้วค่อยถามคำถามแบบหนัก ๆ ที่มีข้อถกเถียง ประเด็นอ่อนไหว (Hard questions) ขั้นตอนที่สอง เรียกว่า ช่วงเริ่ม (Early phrase) เป็นการประเมินคร่าว ๆ ว่า แหล่งข่าวจะใช้เวลานานน้อยเพียงใดในการสร้างความคุ้นเคยก่อนที่จะเปิดประเด็นให้ ช่วงนี้พยายามใช้เวลาให้น้อยและไม่ต้องหนักมากเกินไป แต่ให้แน่ใจว่าการสัมภาษณ์ของเราได้วางประเด็นและข้อมูลที่เราจะถาม โดยคำถามควรจะง่ายต่อการเข้าใจ มีความชัดเจนและเข้าสู่ประเด็นได้ ควรเป็นคำถามสั้น ๆ มากกว่าคำถามยาวที่จะทำให้แหล่งข่าวเกิดความสับสน หลีกเลี่ยงคำถามที่จะนำไปสู่ความขัดแย้งในช่วงนี้ด้วย เพราะจะทำให้แหล่งข่าวไม่อยากคุยต่อ

ขั้นตอนที่สาม เรียกว่า การปฏิเสธ (Negative) เกิดขึ้นหลังจากสร้างความคุ้นเคยและวางประเด็นคำถามไปเรื่อย ๆ ขั้นตอนนี้ขอให้หลีกเลี่ยงคำถามประเภท “ปฏิเสธซ้อนปฏิเสธ” (Double negatives) ที่ทำให้เกิดความสับสนโดยไม่จำเป็น เช่น คำถามประเภทที่ว่า มันไม่ถูกต้องหรือที่คุณไม่จ่ายเงินคืนให้กับบริษัท แต่อาจจะถามกลับไปใหม่ด้วยคำถามง่าย ๆ เช่น คุณได้จ่ายเงินคืนบริษัทไปไหม เป็นต้น **ขั้นตอนที่สี่** เรียกว่า พื้นฐาน (Basics) มีคำถามประเภทยืนยัน (Confirmation questions) กับสิ่งที่นักข่าวกำลังมองหาคำตอบ ทำให้แน่ใจเรื่องความถูกต้องของข้อมูล และ **ขั้นตอนที่ห้า** เรียกว่า การถามแบบเปิดและปิด Open vs. Closed หมายถึงการระมัดระวังกับคำถามปลายปิด (Closed) และคำถามปลายเปิด (Open) ที่ซึ่งคำถามปลายปิดเป็นคำถามที่ให้ตอบเพียง ใช่ / ไม่ใช่ ขณะที่คำถามปลายเปิด คือ คำถามที่กระตุ้นให้แหล่งข่าวขยายความคิด ขยายข้อมูล พยายามผสมผสานคำถามปลายเปิดและปิดให้ดี และควรใช้คำถามปลายปิดในกรณีที่นักข่าวมีเป้าหมายที่ชัดเจนรอบคอบต้องการคำยืนยัน

นอกจากนี้ ขณะที่พบแหล่งข่าว นักข่าวควรทำอย่างไรที่จะแน่ใจได้ว่า นักข่าวไม่ทำเกินบทบาทหน้าที่หรือประพฤติ

ตัวไม่เหมาะสม Nazakat และคณะ (2010: 87) แนะนำว่า ควรถามตัวเองในหัวข้อสำคัญ ๆ ด้วยการ “เอาใจเขาใส่ใจเรา” ลองเปลี่ยนบทบาทกันดู แล้วนักข่าวจะรู้สึกอย่างไร เช่น ถ้านักข่าวคือคนที่กำลังจะให้ข่าว แหล่งข่าวคนนั้นจะมองโลกอย่างไร และจะมองบทบาทของนักข่าวอย่างไร ถามตัวเองว่าพฤติกรรมของตนเองที่กำลังใช้ในการถามแหล่งข่าวนั้นสะท้อนความน่าเชื่อถือในฐานะนักข่าวอยู่หรือไม่ มีความรับผิดชอบมากน้อยเพียงใด หากตนเองเป็นแหล่งข่าว ตนเองจะยอมรับแนวคำถามที่บ่งบอกความก้าวร้าวทำร้ายคนอื่นหรือไม่ แล้วอะไรที่ยังยังหลีกเลี่ยงไม่ให้เป็นเช่นนั้นแต่ยังคงจะได้คำตอบจากแหล่งข่าวอยู่เช่นกัน คำถามเหล่านี้ จะช่วยให้นักข่าวสร้างกระบวนการตรวจสอบความคิดและระมัดระวังพฤติกรรมขณะสัมภาษณ์และสร้างความไว้วางใจจากแหล่งข่าวได้ในระดับหนึ่ง

สรุป

บทความนี้ต้องการตอบคำถามสำคัญที่ว่า ในยุคเทคโนโลยีการสื่อสารดิจิทัลที่มีทั้ง “โอกาส” และ “ความท้าทาย” แก่วิชาชีพนักข่าวและองค์กรสื่อ นั้น การทำข่าวสืบสวนสอบสวนของนักข่าวและองค์กรสื่อแตกต่างไปจากบริบทก่อนหน้าอย่างไร และวิธีการทำข่าวสืบสวนสอบสวนในยุคดิจิทัลควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ เพื่อให้ให้นักข่าวยังสามารถสร้างความเป็นมืออาชีพ และธำรงรักษาจุดยืนในความเป็น “สุนัขเฝ้าบ้าน” ของวิชาชีพให้แก่สังคมไว้ได้

บทความนี้เป็นงานวิจัยเชิงเอกสาร (Document Research) ตรวจสอบข้อมูลจากเอกสารเพื่อนำมาประมวลวิเคราะห์ในประเด็นที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษา พบว่า การทำข่าวสืบสวนสอบสวนในยุคสื่อแอนะล็อกดั้งเดิมกับยุคสื่อดิจิทัลปัจจุบันยังมีพื้นฐานร่วมกันใน 2 ประเด็นหลัก คือ 1) มีหลักการพื้นฐานร่วมที่จะต้องแสดงความเป็นมืออาชีพและธำรงรักษาจุดยืนความเป็น “สุนัขเฝ้าบ้าน” ของวิชาชีพให้แก่สังคม และ 2) มีกระบวนการทำงานพื้นฐานร่วมกันอย่างน้อย 3 กระบวนการหลัก คือ กระบวนการค้นหาประเด็นข่าว การวางแผนลงมือทำงาน และกระบวนการเขียนข่าวซึ่งสามารถปรับใช้ได้เป็นอย่างดี

อย่างไรก็ตาม ในยุคสื่อดิจิทัลกลับพบว่า การทำข่าวจะยิ่งมีความจำเป็นมากขึ้นที่นักข่าวและองค์กรสื่อจะต้องแสดง “ความเป็นมืออาชีพ” แตกต่างไปจากการทำข่าวทั่วไป ที่ปัจจุบันมีการทำซ้ำกันไปมาในโลกของสื่อดิจิทัล นอกจากนี้ ในยุคสื่อดิจิทัลที่มีเทคโนโลยีสมัยใหม่ ข้อมูลสารสนเทศและความก้าวหน้าของโปรแกรมคอมพิวเตอร์จำนวนมาก นักข่าวและองค์กรข่าวสามารถใช้เครื่องมือดิจิทัลเหล่านี้ให้เป็น “โอกาส” ใหม่ โดยทำงานในลักษณะวารสารศาสตร์เชิงข้อมูล ช่วยรวบรวมข้อมูลวิเคราะห์รายงานข่าวและใช้สร้างการปฏิสัมพันธ์กับผู้รับสาร วิเคราะห์ความเคลื่อนไหวและประเด็นที่เกิดขึ้นในโซเชียลมีเดีย ซึ่งจะช่วยให้นักข่าว/องค์กรข่าวทำงานได้คล่องตัวมีประสิทธิภาพและสามารถทำงานตอบพันธกิจสำคัญให้แก่สังคมได้อย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐรัชดา วัฒนาชัยผล. (2560). **สื่อใหม่กับการเปลี่ยนแปลงกระบวนการสื่อข่าว วารสารมหาวิทยาลัยนครพนม** 7(1): 63-71.
- วาทีณี ห้วยแสน. (2556). การบริหารงานของหนังสือพิมพ์ภายใต้กระแสการหลอมรวมสื่อ. **วารสารอิศราปริทัศน์** 1 (3): 33-43.
- อรรธรณ จิตรรัมย์. (2562, 6 กันยายน). **ชีวิตคนข่าวยุคดิจิทัล: เมื่อวงการสื่อถูก Disrupt นักข่าวก็ถูก Disrupt**. TCIJ. สืบค้นเมื่อ 26 ตุลาคม 2562 จาก <https://www.tcijthai.com/news/2019/9/scoop/9369>
- เอกพล เขียรถาวร. (2559). **วารสารศาสตร์ข้อมูลกับการรายงานข่าวของสื่อไทย**. วารสารร่วมพฤษ มหาวิทยาลัยเกริก 34 (3): 100-115.
- Deuze, Mark. (2007). **What is Multimedia Journalism?**. *Journalism Studies*. 5(2): 139-152.
- Hunter, M. Lee; Hanson, Nils; Sabbagh, Rana; Sengers, Luuk; Sullivan, Drew; and Thordsen, Pia. (2010). **Story-Based Inquiry: A Manual for Investigative Journalists**. UNESCO.
- Kelly, Sara. 2015. **The Entrepreneurial Journalist's Toolkit: Manage Your Media**. Oxford: Focal Press.
- Nazakat, Syed (ed). (2010). **A Manual for Investigative Journalism**. Konrad-Adenauer-Stiftung (KAS), Media Programme Asia.
- Sullivan, Drew. 2013. **Investigative Reporting in Emerging Democracies: Models, Challenges, and Lessons Learned; A Report to the Center for International Media Assistance**. The Center for International Media Assistance (CIMA).
- Thienthaworn, Ekapon. (2018). **Data Journalism: Principle Development and Knowledge Adaptation in Thailand**. Dissertation Ph.D. (Communication Arts and Innovation) National Institute of Development Administration.
- Trilling, Damian; Tolochko, Petro; & Burscher, Bjorn. 2016. From Newsworthiness to Shareworthiness: How to Predict News Sharing Based on Article Characteristics. **Journalism & Mass Communication Quarterly** 94(1) :38-60.